

KAPITEL 18

BOSTADSOMRÅDEN

I den egentliga stenstaden kommer man överallt att ha en stor mängd lokaler för andra ändamål än bostäder och även i delar med övervägande bostäder kommer husens bottenvåningar och överbyggda gårdar att vara utnyttjade för olika kommersiella ändamål. På yttre Kungsholmen och Gärdet innehåller bebyggelsen praktiskt taget enbart bostäder med tillhörande närhetsbutiker o. dyl. I ytterområdena slutligen är bostäderna i ännu högre grad skilda från annan bebyggelse och i viss utsträckning grupperade i avgränsade bostadsområden, kring hållplatser på förortsbanor eller busslinjer.

18.1 INNERSTADENS BOSTADSOMRÅDEN

Om innerstadens bostadsområden gäller generellt, att det med hänsyn till det stora överskottet av arbetsplatser inom dessa delar av staden är önskvärt att där få så mycket bostäder, som man kan med hänsyn till stadsbilden och till de bostadssociala kraven.

Generalplanen söker förberedande klarlägga förutsättningarna för sanering av det äldre bostadsbeståndet. Därvid är det å ena sidan önskvärt att avgränsa de områden, där bebyggelse med arbetsplatser kan väntas dominera, och där förutsättningarna för en sanering blir väsentligen annorlunda än inom bostadsområdena. Denna avgränsning försvåras av att man inom stora områden måste räkna med bebyggelse innehållande blandat bostäder och olika slags kommersiella lokaler. Å andra sidan är det nödvändigt att bestämma var bebyggelsen kan anses ha en sådan stadsplanemässig standard, att en sanering icke behövs under överskådlig tid. Detta är givetvis fallet på Gärdet och på yttre Kungsholmen, men

även mindre partier inom andra stadsdelar anses tillfredsställa nuvarande normer.¹ Dessa sistnämnda områden visas särskilt på bild 18/1. Saneringsområdena framgår av denna och av plansch VII.

Återstående bostadsområden, vari ingår tomter med äldre skolor m. m., är således saneringsområden i mera begränsad bemärkelse, och avses att i framtiden bebyggas med bostäder, tillhörande gemensamhetsanordningar och vissa offentliga byggnader. På bild 18/1 visas bebyggelsens ålder inom de olika saneringsområdena. Delområdena där har dock icke överallt samma gränser som bebyggelseområdena på plansch VII utan följer den indelning, som använts i 1945 års bostadsräkning. Av bild 18/1 framgår, att områden med övervägande gammal bebyggelse är sällsynta. Stora områden t. ex. på Söder har en så blandad bebyggelse, att ingen åldersgrupp omfattar halva antalet fastigheter. Där måste man räkna med successiv förnyelse av fastighetsbeståndet.

I diskussionen av målsättningen² påpekas de skilda förutsättningarna för gruppbildning i inre staden och i ytterområdena. I det förra fallet synes det icke finnas anledning att söka gruppera bebyggelsen i »grannskap». Däremot finns det där sedan gammalt en till de olika församlingarna knuten lokalpatriotism, som torde ha sina rötter bl. a. i skolväsendet före den borgerliga kommunens tillkomst 1862. Dessa traditioner fortlever i dag inom intresseföreningar av olika slag.³ Även andra skäl talar för att i viss mån följa den gamla församlingsindelningen, när det gäller att välja lägen för centra för i första hand sociala och kultu-

¹ Jfr kap. 10.242.

² Jfr kap. 6.322.

³ Betänkande angående stadsdelsråd. Bihang 100/1950.

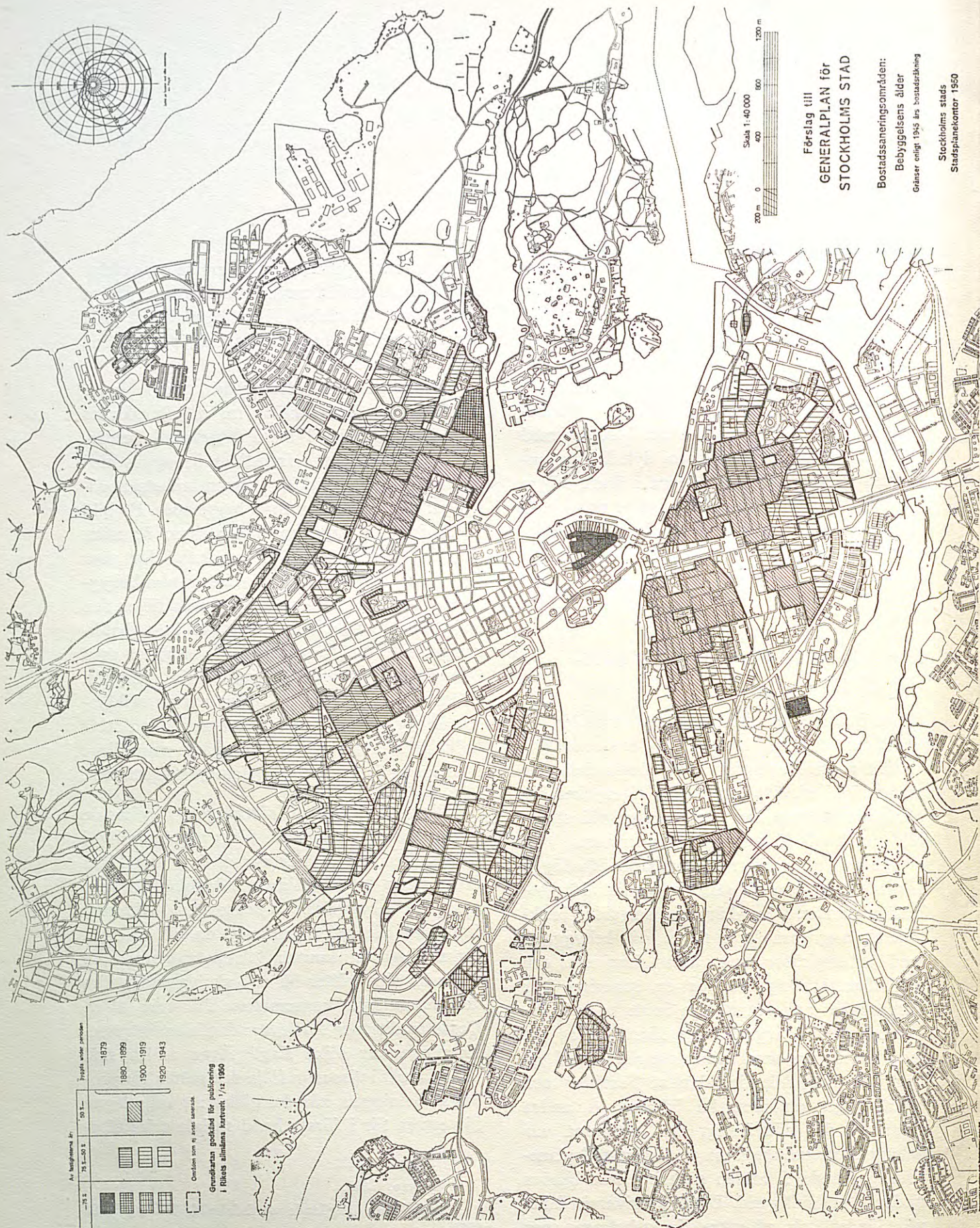

Bild 18/1.

rella institutioner. På plansch XII redovisas bostadsområden med skolor och centra inom inre staden.

Den framtida totalbefolkningen i innerstaden kommer att bestå av invånarna i bostadsområdena plus ett mindre antal, som kommer att bo utspridda i de egentliga arbetsområdena. Bostadsområdena, som finns redovisade i tabell 18 A, rymde den 1 november 1947 ca 388,000 invånare. Inom vissa delar av innerstaden finns exploateringsreserver, som vid full utbyggnad beräknas rymma nära 24,000 invånare.

I den nu befintliga bebyggelsen kommer befolkningen att minska dels successivt beroende på en höjning av bostadsstandarden och dels momentant i samband med saneringar. För saneringsområden, som avses att återbebyggas med övervägande bostäder, har vi i kapitel 10.242 räknat med en befolkningstäthet av 700 inv/ha. Dessa områden har en total areal av ca 330 hektar, och skulle således komma att rymma ca 233,000 invånare. I områden med blandad bebyggelse, som har en sammanlagd areal av ca 75 hektar, har vi använt ett genomsnittsvärde av 300 inv/ha. Dessa delområden skulle således komma att rymma ca 23,000 invånare.

Inom områden som icke avses att saneras bodde, enligt tabell 18 B, den 1 november 1947 ca 93,000 personer. Bortser man från Stora Essingen och Djurgårdsstaden var den genomsnittliga befolkningstätheten ca 600 inv/ha. Variationerna kring detta medelvärde var dock stora, från 280 inv/ha i en del av Engelbrekts församling till 1,560 inv/ha på Kungsklippan. De höga siffrorna i detta senare och vissa andra områden beror av ett högt exploateringsstal och/eller en hög boendetäthet i lägenheterna. Exploateringsgraden i dessa områden antas nu oförändrad, men en förbättring av bostadsstandarden är i regel sannolik. Med ledning av materialet i 1945 års bostadsräkning har vi försökt göra en ungefärlig uppskattning av den dåvarande boendetätheten. Om man även nu bortser från Stora Essingen och Djurgårdsstaden varierade den mellan 69 inv/100 rumsenheter i Engelbrekts församling och 135 i Kristineberg och Holmiaområdet. Det bör observeras att på Kungsklippan bodde

endast 93 inv/100 re, vilket ju tyder på att där fanns mycket få familjer med barn. Vid början av 1960-talet antas boendetätheten ha sjunkit så, att den icke i något område överstiger 90 inv/100 re. I de områden som redan 1945 hade speciellt låg boendetäthet har vi dock räknat med endast 70/100 re. I samtliga områden, som icke avses att saneras, beräknas befolkningen sjunka till 81,100. Om man bortser från Stora Essingen och Djurgårdsstaden får man en genomsnittlig befolkningstäthet av 520 inv/ha.

Summan av antalet invånare i dessa olika slag av områden blir ca 360,000. Därav är ca 24,000 tillskott inom de områden som var obebyggda år 1947. Minskningen i den detta år befintliga bebyggelsen är således beräknad till drygt 51,000 invånare eller något över 13 %.

Som redan nämnts måste man anta att en viss befolkning bor kvar inom olika arbetsområden även efter en genomgripande ombyggnad. Inom Klara och Jakobs församlingar bodde 1948 nära 60 inv/ha räknat på församlingarnas hela yta. De i planen upptagna arbetsområdena har en totalareal av ca 300 hektar. Antar man den framtida befolkningstätheten till hälften av den nuvarande i cityförsamlingarna eller ungefär till 30 inv/ha, får man en befolkning på 9,000 inv.

Totalbefolkningen i innerstaden skulle således bli något under 370,000 invånare. Inom samma område bodde den 1 november 1947 465,454 människor. Nettominskningen skulle således bli ca 95,000 invånare, och bortser man från de områden, som skall nybebyggas för ca 24,000 invånare, blir bruttominskningen i runt tal 120,000. En utflyttning av denna storleksordning kommer dock att bli fördelad på mycket lång tid, då den ju förutsätter sanering även av viss på 1920-talet tillkommen bebyggelse.

Det kan vara av intresse att analysera de skilda orsakerna till en sådan utflyttning. Om de antaganden på vilka planen bygger är troliga, skulle från de områden, som inte avses sanerade, flytta något över 12,000 personer motsvarande ca 10 % av totala utflyttningen. De områden som i framtiden antas bestå som bostadsområden skulle få nära 39,000 mindre invånarantal motsvarande 33 % av utflytt-

ningen, medan nära 69,000 eller 57 % skulle flytta från framtida arbetsområdena.

För diskussion i andra sammanhang är det av betydelse att söka uppskatta befolkningen i innerstaden omkring år 1960, eftersom invånarantalet i hela staden genom fullbordande av exploateringen i ytterområdena då beräknas kulminera. Vid räkningstillfället 1947 bodde inom i generalplanen redovisade bostadsområden i inre staden ca 388,000 invånare och inom arbetsområden i inre staden ca 78,000 invånare. Av befolkningen i bostadsområdena bodde ca 93,000 i områden, som icke anses sanerade. Genom förbättring av bostadsstandarden, som antas vara i stort sett genomförd till 1960, skulle denna sistnämnda

siffra minska till ca 81,000. I saneringsområdena bodde 1947 ca 294,000. Beräknas denna folkmängd minska med 1 % per år fram till 1960, skulle man där få ca 255,000 invånare. Förutsätter man vidare, att hela nyexploateringen inom innerstaden kan vara genomförd till den tidpunkten, skulle man inom framtida bostadsområden få ca 360,000 invånare. Förutsätter man vidare, att hälften av den i arbetsområdena boende befolkningen hunnit flytta ut, skulle man inom dessa slags områden få en kvarvarande befolkning av 35—40,000. Vid den tidpunkt då stadens totalbefolkning beräknas kulminera skulle innerstaden således kunna komma att rymma obetydligt under 400,000 invånare.

Tabell 18 A. Det framtida invånarantalet i innerstadens bostadsområden.
Ffr plansch XII.

Område	1/11 1947	Beräknat tillskott i nybyggnader fr. o. m. 1947 ¹	I sanerade delar med 700 inv./ha	I sanerade delar med 300 inv./ha	I icke sanerade delar	Totalt	Ökning + Minskning —
Gamla stan	3,878	—	1,820	1,020	300	3,100	— 778
Birkastan	24,384	—	15,960	1,080	2,900	19,900	— 4,484
Atlas	3,100	—	2,030	—	—	2,000	— 1,100
Gustav Vasa	29,395	—	20,000	1,440	2,500	23,900	— 5,495
Tegnérstan	13,464	—	10,300	2,160	—	12,500	— 964
Sibirien	17,862	—	13,000	1,050	—	14,100	— 3,762
Körsbärsstan	885	600	—	—	800	1,400	+ 515
Johannes	1,452	—	1,470	—	—	1,500	+ 48
Engelbrekt	10,437	—	11,620	1,290	1,700	14,600	+ 4,163
Gamla Östermalm	44,204	6,700	40,740	5,150	1,600	54,200	+ 9,996
Gärdesstan	21,011	5,800	—	—	20,500	26,300	+ 5,289
Hjorthagen	4,721	—	5,040	—	2,300	7,300	+ 2,579
Kristineberg	6,011	—	—	—	4,000	4,000	— 2,011
Holmia	4,657	300	3,220	—	800	4,300	— 357
Fredhäll	12,784	7,000	—	—	10,400	17,400	+ 4,616
S:t Görän	13,057	920	3,640	2,250	2,600	9,400	— 3,657
S:t Erik	6,605	—	3,640	990	—	4,600	— 2,005
Norr Mälarstrand	14,882	—	6,650	600	5,500	12,800	— 2,082
Kungsholmstorg	1,904	—	—	780	100	900	— 1,004
Kungsklippan	5,221	—	1,890	480	1,500	3,900	— 1,321
Högalid	30,076	200	16,240	930	2,700	20,100	— 9,976
Maria	25,704	300	20,440	1,470	1,600	23,800	— 1,904
Eriksdal	15,668	—	5,670	480	5,300	11,500	— 4,168
Tanto	270	—	1,120	—	—	1,100	+ 830
Katarina-Sofia	57,750	500	44,590	1,830	2,000	48,900	— 8,850
Stora Essingen	6,766	—	—	—	6,800	6,800	+ 34
Lilla Essingen	6,300	—	3,430	—	400	3,800	— 2,500
Reymersholme	2,754	550	—	—	2,200	2,800	+ 46
Danviksklippan	981	—	—	—	900	900	— 81
Djurgårdsstan	620	—	—	—	700	700	+ 80
Ekhagen	1,034	800	—	—	1,000	1,800	+ 766
Totalt	387,837	23,670	232,510	23,000	81,100	360,300	— 27,537

¹ I områden, där nettotillskottet fr. o. m. år 1947 beräknas bli litet, har detta försumrats.

18.2 YTTEROMRÅDENAS BOSTADS-
OMRÅDEN

18.21 TIDIGARE UTBYGGDA OMRÅDEN

När generalplanarbetet sattes igång 1945, var större delen av den i generalplanen för bostadsändamål reserverade marken i ytterområdena redan bebyggd. Bromma hade då 85,000 invånare, och största delen av marken var då utnyttjad för bostäder eller andra permanenta anläggningar. Bortsett från den del av Blackeberg, som ligger i Bromma, återstod att exploatera endast mindre områden i Mariehäll och Nockebyhov. I Brännkyrka och Enskede, som 1945 hade 75,000 resp. 53,000 invånare, låg då praktiskt taget hela exploateringsreserven. Denna har under de förflutna åren

snabbt tagits i anspråk, och invånarantalet i södra förortsområdet har från 128,000 invånare år 1945 stigit till 188,000 invånare vid senaste räkningstillfället den 1 november 1949. Brännkyrka hade 110,700 och Enskede 88,000 invånare.

Generalplanens förslag beträffande dessa redan utbyggda delar av ytterområdena begränsar sig i huvudsak till smärre kompletteringar, vilka delvis avses genomförda i samband med moderniseringen av trafikapparaten. På åtskilliga platser upptas reservat för nya offentliga byggnader och andra anläggningar, som ingår i nya centra. Sålunda har framför allt i södra förortsområdet antalet skoltomter utökats i överensstämmelse med de i kapitel 11 angivna normerna. För dessa äldre bostads-

Tabell 18 B. Befolkning i de bostadsområden i innerstaden som ej avses sanerade.
Sfr bild 18/4.

Område	Yta ha	Antal invånare				Boende per ha	
		1/11 1947	per 100 re uppskattat 1945	per 100 re antaget framtida värde	totalt fram- tida beräknat ca	1/11 1947	framtida ca
Del av Gamla Stan	0,5	330	90	90	300	660	600
» » Birkastan	4,9	3,263	102	90	2,900	660	590
» » Gustav Vasa	4,0	2,608	95	90	2,500	650	620
» » Körsbärsstan	2,4	885	102	90	800	370	300
» » Engelbrekt	5,9	1,652	69	70	1,700	280	290
» » Gamla Östermalm	2,5	1,596	90	90	1,600	640	640
» » Gärdesstan	38,2	21,011	92	90	20,500	550	540
» » Hjorthagen	7,6	3,019	115	90	2,300	390	300
Kristineberg	7,3	6,011	135	90	4,000	830	550
Del av Holmia	2,8	1,263	135	90	800	450	290
» » Fredhäll	18,8	12,784	110	90	10,400	680	550
» » St Görän	3,7	3,506	120	90	2,600	950	700
» » Norr Mälarstrand	0,5	5,703	94	90	5,500	880	850
» » Kungsholmstorg	0,5	102	78	70	100	200	200
» » Kungsklippan	1,0	1,560	93	90	1,500	1,560	1,500
» » Högalid	5,7	3,446	113	90	2,700	600	470
» » Maria	2,9	1,922	105	90	1,600	660	550
» » Eriksdal	10,3	7,054	119	90	5,300	680	510
» » Katarina-Sofia	4,6	2,862	128	90	2,000	620	440
Stora Essingen	41,5	6,766	70	70	6,800	163	160
Del av Lilla Essingen	1,1	626	130	90	400	570	360
» » Reymersholme	4,6	2,754	110	90	2,200	600	480
Danviksklippan	2,1	981	100	90	900	470	430
Djurgårdsstan	7,6	620	66	70	700	82	100
Ekhagen	5,0	1,034	90	90	1,000	210	200
Totalt	192,0	93,358	—	—	81,100	490	420
Summa resp. medelvärde utom Stora Essingen och Djurgårdsstan	142,9	85,972	—	—	73,600	600	520

områden har de allmänna förutsättningarna för utbyggande av centra med kommersiella, sociala och kulturella institutioner undersökts, men detaljerade program för dessa centra har icke framlagts. Dyliga program kräver specialstudier av sådan omfattning, att det icke har ansetts möjligt att inrymma dem i den egentliga generalplaneutredningen.¹ Närmare uppgifter om dessa äldre stadsdelar återfinns i tabell 18 C och på plansch XIII över bostadsområden i ytterområdena.

I ytterområdena har en mycket stor del av exploateringen tillkommit på tomträttsmark. I Enskede och Bromma bor över 70 % medan i Brännkyrka endast drygt 40 % av befolkningen bor på sådana områden. Tomträttsavtalen löper på 60 år, efter vilken tid staden har möjlighet att göra lämpliga om disponeringar i fråga om markens användning. De första upplåtelseerna tillkom år 1908 och verksamheten var under de två följande åren rätt omfattande. Sedan inträffade emellertid ett stillestånd, och först 1921 kom man över 1909 års siffra.² Något större antal utlöpande tomträttsavtal kommer man därför att få först under 1980-talets första år, och det är därför meningslöst att nu söka spekulera över vilka åtgärder, som då kan vara motiverade beträffande tomträttsområdena. Dessa har därför i generalplanen redovisats med oförändrat utnyttjande.

18.22 NYA BOSTADSOMRÅDEN

Den målsättning för bostadsbebyggelsens utformning, som förut diskuterats i kapitlen 6 och 10, omfattar bostadsbeståndets fördelning på olika hustyper, bostädernas gruppering i områden av olika storlek samt maximala gångavstånd till station eller hållplats för olika slag av bostäder. I kapitlen 11 och 12 anges hur dessa bostadsområden bör utrustas med gemensamhetsanläggningar, vilka senare delvis föreslås sammanförda i centra i de olika plan-

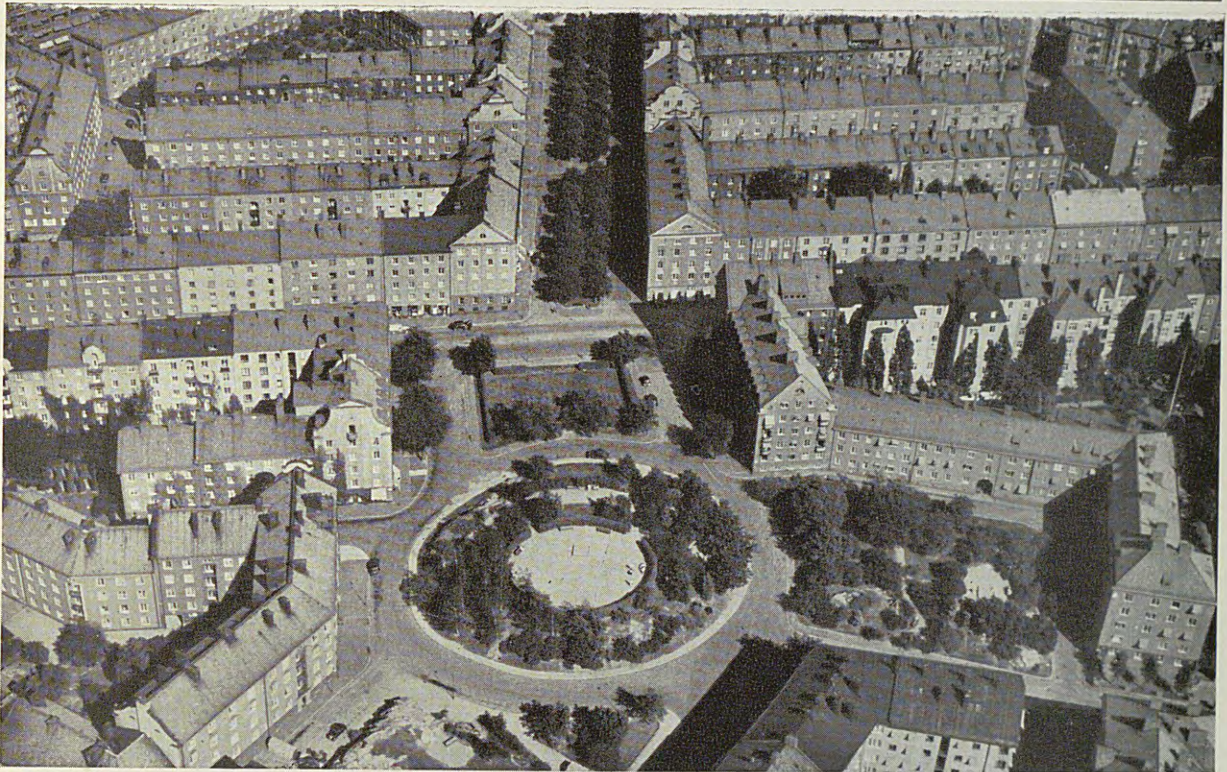
¹ Parallellt med generalplanearbetet har dock några program för stadsdelscentra blivit utarbetade, dels för stadsdelar som detaljprojekterats under utredningstiden och dels för Johanneshov.

² Jfr bild 2/1.

enheterna. Man kan inte i generalplanen visa hur samtliga dessa element i bostadsområdena skall förverkligas. Vissa i målsättningen upptagna punkter kan inte bli behandlade förrän i samband med detaljplanläggningen eller ännu senare i samband med upprättandet av definitiva byggnadsprogram. Detta senare gäller bl. a. detaljutformningen av de olika stadsdelscentra.

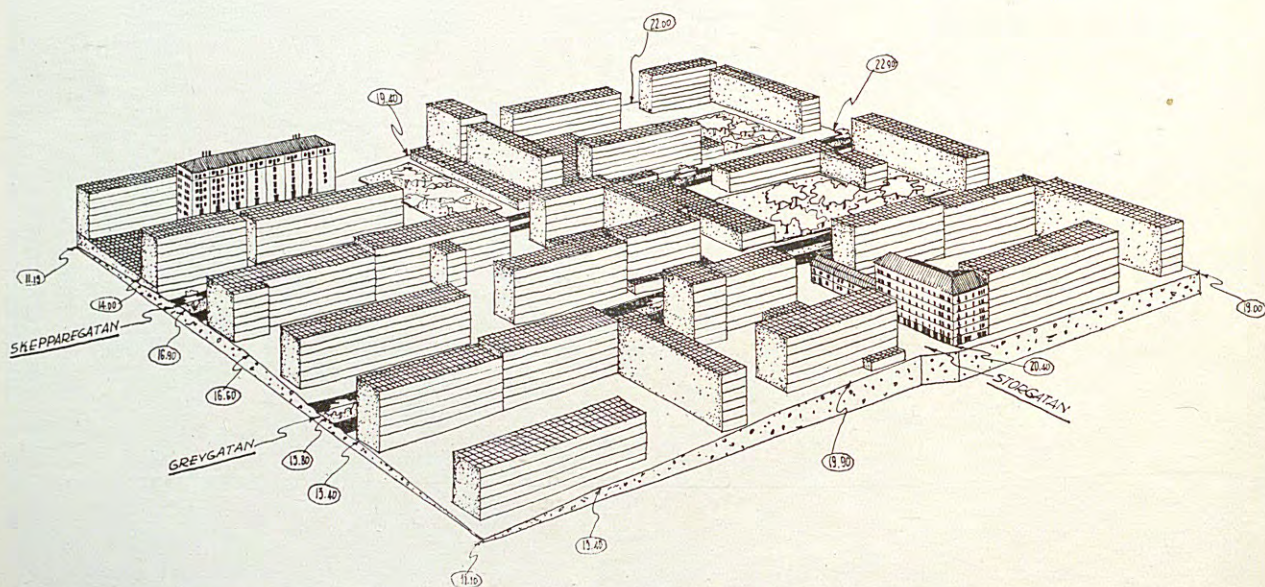
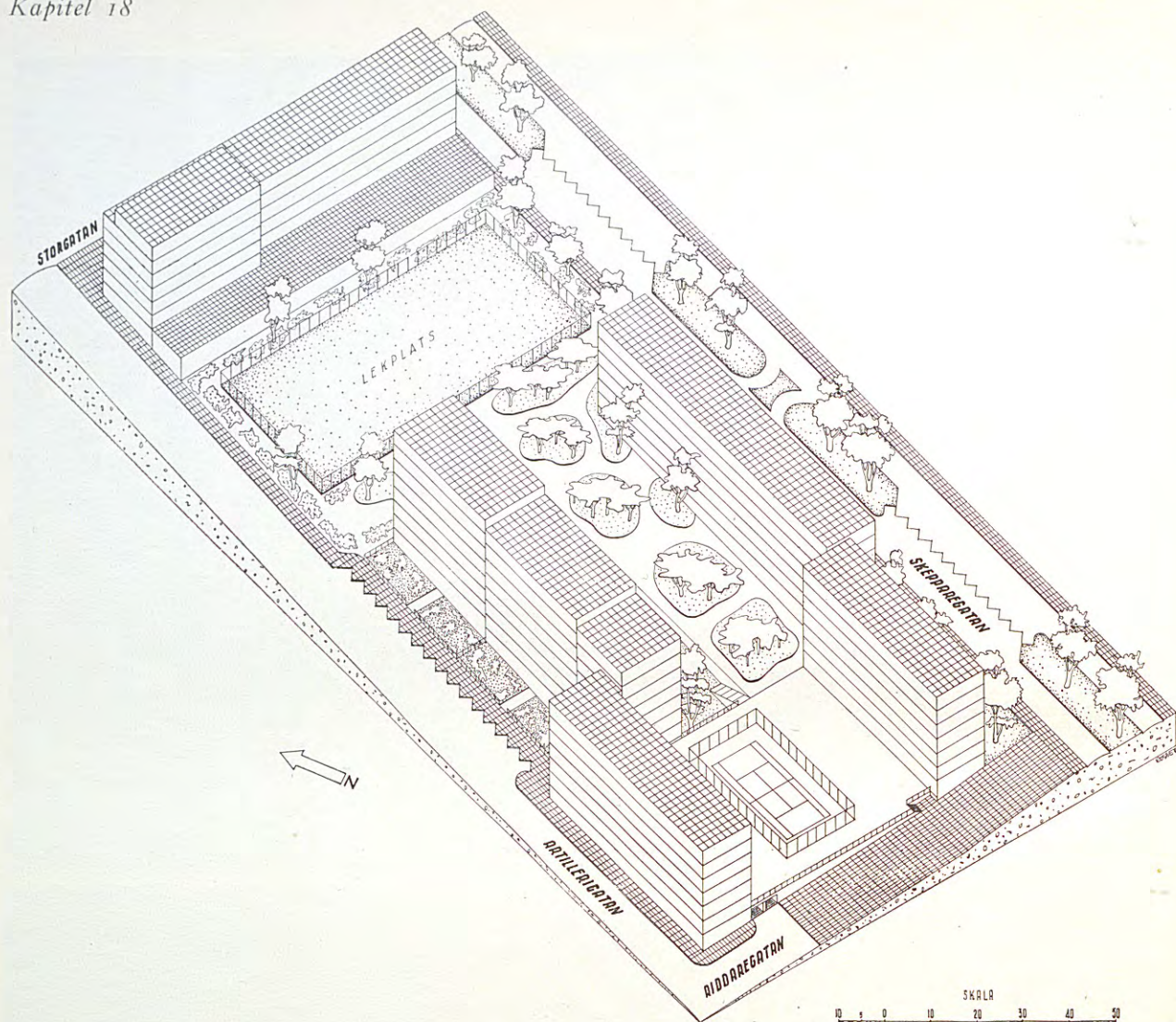
Generalplanen anger om bostadsområdena avses bebyggda med hyreshus eller enfamiljshus. En fortsatt uppdelning med angivande av våningsantal för hyreshusen och en åtskillnad mellan radhus och friliggande enfamiljshus är icke gjord. De områden som visas på bifogade kartor motsvarar i stort vad som i kapitel 11 kallas »bostadsområden». I den utsträckning studier i större skalor funnits, har en fortsatt uppdelning i »grannskap» genomförts på arkivmaterialet i skala 1 : 10,000. Att göra en sådan ingående uppdelning enbart på basis av studier i 10,000-delsskalan har icke visat sig möjligt. Av gemensamhetsanläggningarna finns redovisat dels de som avses betjäna flera bostadsområden och dels sådana som kräver stort utrymme; i första hand skolorna. I övrigt finns endast angivet läget för centra i de olika bostadsområdena. I vissa fall har det funnits anledning skilja de kommersiella och de kulturella institutionerna från varandra. Mindre centra och de gemensamhetsanordningar som avses förlagda dit eller utspridda bland bostadsbebyggelsen, har naturligt nog icke kunnat redovisas.

I tabell 18 C upptas samtliga bostadsområden, såväl nya som gamla i ordningsföljd efter det geografiska läget, och sammanförda i stadsdelar. Befolkningssiffrorna har framräknats så, att till den mantalsskrivna folkmängden den 1 november 1948 har i förekommande fall lagts ett beräknat framtida befolkningstillskott, motsvarande byggnadskvoterna för större delen av 1948, för 1949 och senare år. Därvid har man antagit, att i det tillkommande bostadsbeståndet boendetätheten motsvarar en invånare per en rumsenhet om 22 m². Denna sista siffra torde vara något för låg för att motsvara de verkliga förhållandena i en nära framtid. År 1948 var boendetätheten för Brännkyrka 1,07 och för Enskede 1,05 medan

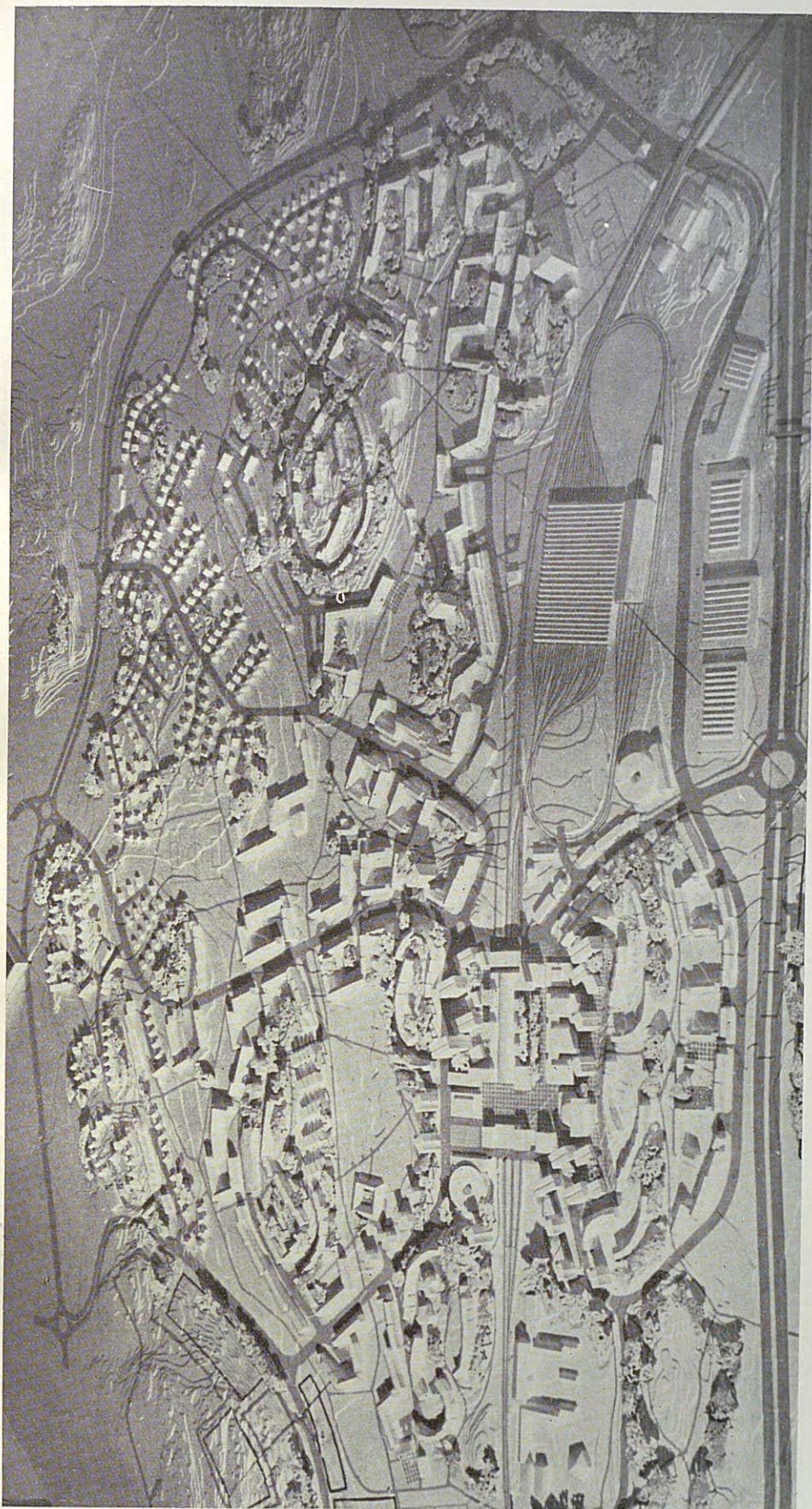

I innerstaden bodde år 1947 ca 294 000 invånare i områden som föreslås sanerade. Husen där är till stor del byggda under fyra perioder av bögkonjunktur i byggnadsbranschen: 1882–85, 1903–07, 1912–14 och 1926–32. Under de två sista perioderna byggdes dock vissa områden — t. ex. kvarteren kring Solvändan i Birkastan — så att man nu inte förutser någon stadsplaneteknisk sanering. I dessa områden och i under 30- och 40-talen byggda delar av innerstaden bodde år 1947 ca 93 000 invånare.

Godkänd av Förvars-
staben för publicering

Bostadssociala utredningen lät år 1944 utföra vissa undersökningar för sanering av äldre bebyggelse i olika städer, bl. a. sex kvarter på Östermalm. Man avsåg att visa konsekvenserna av att vid sanering tillämpa normerna: (1) lägenbeter om tre eller flera rumsbeter genomgående i hus högst 12 m breda och (2) bushöjden högst halva avståndet mellan parallella långfasader. Man kom till att våningsytan i detta fall reducerades till knappt 60 % av den befintliga, vilket skulle innebära att exploateringsstalet sänktes från 2,4 till 1,4.

Den nya förstad som intresserar mest är kanske Vällingby i Södra Spånga. Med centrum vid en förortsbastation med samma namn — men även betjänad av en vid Räcksta — bygger man ut ett bostadsområde med ca 25 000 invånare. Mellan förortsbastionen och Bergslagsvägen (i bildens underkant) ligger vagnhallen för förortsbastionen samt industrier. Ytterligare industrionrården finns omedelbart väster (vänster) om stadsdelen. I centrum ligger kontorsbus, offentliga byggnader och centralgarage (de runda busen). Läroverket omedelbart väster därom har idrottslokaler och samlingshallar, som skall kunna användas av stadsdelens hela befolkning. Bostadsbusen i centrum är 10 våningar, inom 500 m från stationerna bygger man hyresbus i tre våningar och på större avstånd radhus och småstugor. Norr om Bergslagsvägen förläggs två folkskolor och för bebyggelsen söder om denna väg (nedanför bilden) ytterligare en folkskola.

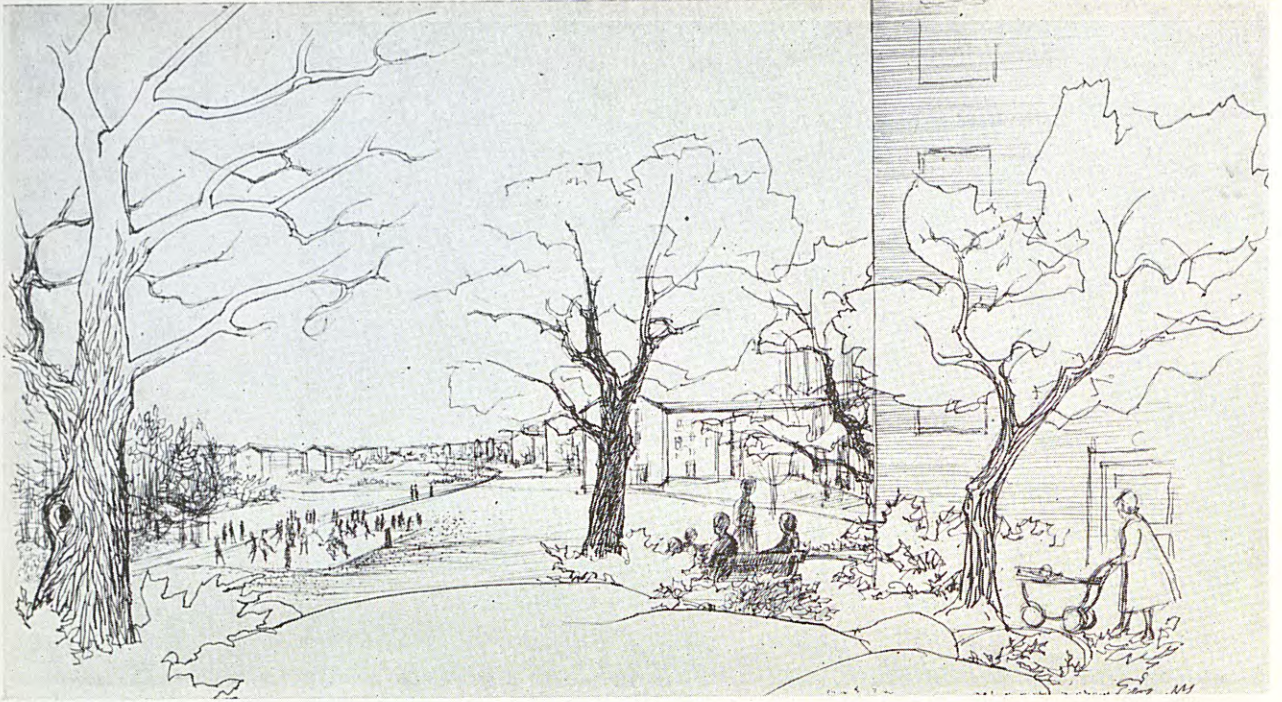
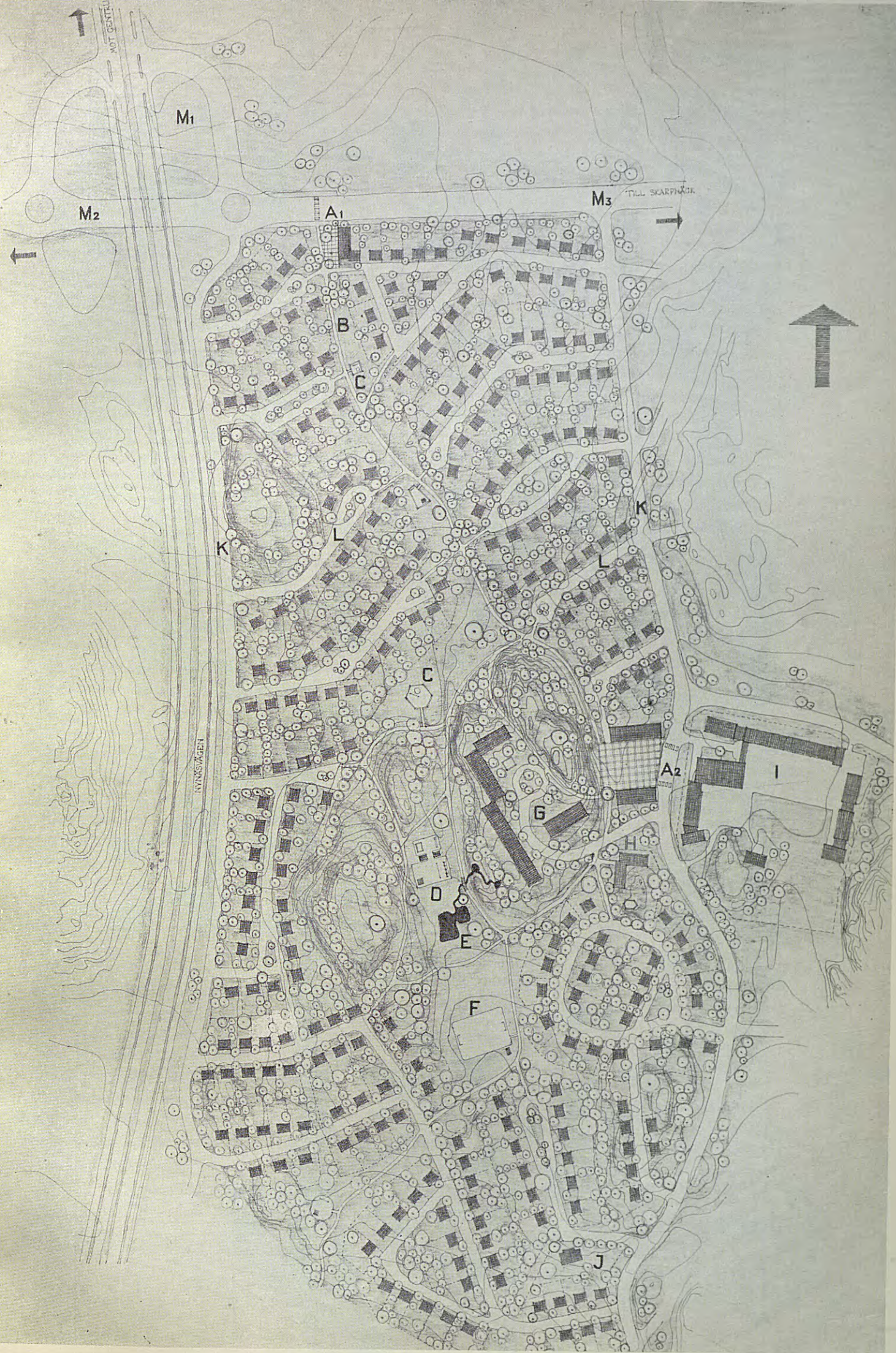

Bild 18|2. Bostadsbusen i Räcksta (II) vetter med ena sidan ut mot parkeringsplatser och gator, med den andra mot det centrala parkstråket och lekplatserna. I detta, som är ett område med dålig byggnadsgrund, finns gång- och cykelvägar, som leder fram till butikerna i södra änden och till skolan som ligger omedelbart norr om området.

Bild 18|3. Kartan (t. h.) över småstugeområdet vid Sköndal visar hälften av ett grannskap, som betjänas av två busshållplatser (A1 och A2). Från dem leder gångvägar (B) genom parkstråk med sandblådor (C), lekplatser med redskap (D) en damm (E) och en bollplan (F). Närmast butikscentrum (A2) ligger några trevåningshus med pensionärsbostäder (G) och skolan (I). Ett äldre hus (J) blir fritidsgård. Runt om bebyggelsen går en matargata (K) i vilken bostadsgatorna (L) mynnar och som är ansluten till en sekundär huvudled (vid M3), som vid trafikplatsen (M1-M2) är förbunden med den radiella huvudvägen Nynäs-vägen.

Skala 1:100000

500 m 0 1 2 3

Förslag till
**GENERALPLAN för
STOCKHOLMS STAD**
STADSDELAR och
FRAMTIDA FOLKMÄNGD
Stockholms Stads
Stadsplanekontor 1950

Grundkartan godkänd för publicering
i Rikets allmänna kartverk 27/5 1950

det för Bromma var 0,96. Variationerna kring dessa medelvärden är dock stora. I Midsommarkransen var boendetätheten 1,22, medan den i Höglandet låg på 0,66. Samtidigt måste man dock räkna med att boendetätheten inom ett och samma bostadsbestånd varierar rätt avsevärt under olika tider, vilket sammanhänger med variationerna i barnantal inom hushållen. Detta kulminerar som bekant ett tiotal år efter områdets färdigställande. Något värde på boendetätheten, som skulle vara mera rättvisande än det här använda synes ej kunna beräknas, men man måste ha klart för sig, att i nya bostadsområden kan invånarantalet under ett kortare tidsskede icke oväsentligt överstiga de här angivna siffrorna. Befolkningstätheten finns mera diskuterad i kapitel 10.2. Under senare år har man kunnat konstatera, att bostadsområdena vid detaljplanläggning och bebyggande fått något högre antal invånare än vad som motsvarar dessa normer. Detta synes delvis bero på att höghus blivit något mera vanliga än tidigare, men även på att hyreshus i tre våningar numera planeras med genomsnittligt längre byggnadskroppar än förut. De befolkningstal, som finns i tabell 18 C kan därför i verkligheten för ännu icke detaljplanerade områden komma att något överskridas.

Det sammanlagda tillskottet i södra och västra ytterområdena uppgår enligt tabell 18 C till drygt 270,000 rumsenheter. Däri ingår de tre sista kvartalen av 1948 års och hela 1949 års kvot, vilka tillsammans torde ha en storleksordning av drygt 30,000 rumsenheter, varför tillskottet fr. o. m. 1950 kan beräknas till ca 240,000 rumsenheter. Därutöver finns vissa exploateringsreserver i Spånga, bestående av hyreshusbebyggelse i Vinsta intill Skälby järnvägsstation och såväl hyreshus som enfamiljshus i Lunda om sammanlagt ca 13,000 rumsenheter. Dessa områden kan icke exploateras, så länge bullerstörningarna från Barkarby flygfält har den karaktär, som de beräknas få, när fältet i full utsträckning kommer att utnyttjas av reaktionsflygplan.

Totalsummorna i tabell 18 C får inte tolkas som en prognos, att stadens ytterområden i full utbyggnad skulle rymma 540,000 invånare. Denna siffra är snarare en uppgift på den totala bostadsvolym, som då kommer att stå till

förfogande. I delar av det äldre bostadsbeståndet minskar folkmängden trots rådande förhållanden på bostadsmarknaden. För tiden fram till 1960 kan man anta en minskning av befolkningen i det äldre beståndet i Brännkyrka och Enskede av storleksordningen 20,000 invånare och i Bromma med Spånga en motsvarande siffra av omkring 10,000. Den största sammanlagda befolkningen kan därför uppskattas till ca 350,000 i södra ytterområdena och till ca 160,000 i de västra eller sammanlagt ca 510,000 invånare.

Av tabell 18 C framgår vidare, att 22 % av det totala tillskottet i rumsenheter beräknas belägna i enfamiljshus. I södra ytterområdet är denna siffra endast 18 %, medan den i västra områdena ligger vid 30 %. Detta högre värde beror framför allt på, att i Spånga och Hässelby villastad stora områden redan är delvis bebyggda och har karaktär av egnahemsområden, och att något annat sätt att fortsätta att bebygga dem icke kan komma ifråga. En stor del av denna mark ägs av andra än Stockholms stad, varför det troligen kommer att ta relativt lång tid innan de är utnyttjade i full utsträckning. Utvecklingen här kommer antagligen att vara analog med vad som ägt rum i Brännkyrka i områdena väster om Älvsjö station. Om man bortser från egnahemsområden av denna typ, redovisar generalplanen nya bebyggelseområden för enfamiljshus av i huvudsak två olika slag. De förekommer inom förortsbanornas influensområden mellan 500 och 900 m gångavstånd från stationerna. Exempel på detta finns i de flesta större nyare bostadsområden. Därutöver förekommer enfamiljshus i områden, avsedda att betjänas med bussar, vilka senare i stor utsträckning avses bli anslutningslinjer till förortsbanorna.

18.23 STADSDELSCENTRA

Som tidigare framhållits kan detaljerade program för de olika stadsdelscentra icke framläggas i generalplanen. Genom jämförelse mellan befolkningssiffrorna dels i tabell 18 C och dels i tabell 11 A, som innehåller normer för bostadsområdenas utrustande med butiker, och dels översikten i kapitel 11.5 över gemen-

Tabell 18 C. Bostadsområden i stadens ytterområden.

Stadsdel Bostadsområde	Omfattar adm. stadsdel	Befolkning				A n m.
		1/11 1948	beräknat tillskott	därav i enfamiljshus	Summa	
Johanneshov	—	25,200	1,800	—	27,000	
Johanneshov	Johanneshov	12,400	300	—	12,700	
Hammarbyhöjden	Hammarbyhöjden	12,800	1,500	—	14,300	
Skarpnäck	—	11,000	26,200	3,400	37,200	
Björkhagen	Björkhagen	6,500	3,400	—	9,900	
Kärrtorp	{ Kärrtorp	—	8,500	1,000	11,600	
	{ Enskededalen	3,100	—	—		
Skarpnäck	{ Skarpnäck	1,000	—	—	1,400	
	{ Pungpinan	400	—	—		
Bagarmossen	—	—	14,300	2,400	14,300	
Enskede	—	20,600	8,500	1,200	29,100	
Gamla Enskede	Gamla Enskede	8,400	—	—	8,400	
Enskede Gård	{ Enskede Gård	3,900	—	—	5,800	
	{ Enskedefältet	1,900	—	—		
Svedmyra	Svedmyra	1,200	3,100	—	4,300	
Stureby	Stureby	5,200	5,400	1,200	10,600	
Gubbängen	—	17,400	17,500	6,900	34,900	
Gubbängen	{ Gubbängen	6,700	1,400	—	14,800	
	{ Tallkrogen	3,700	3,000	400		
Hökarängen	Hökarängen	6,600	7,000	900	13,600	
Fagersjö	Fagersjö	200	700	700	900	
Sköndal	Sköndal	200	5,400	4,900	5,600	
Farsta	—	500	25,600	6,100	26,100	
Farsta	Farsta	—	13,500	2,500	13,500	
Södertörns villastad		{ 500	12,100	3,600	12,600	
Årsta	—	21,700	3,500	—	25,200	
Årsta	Årsta	21,700	3,500	—	25,200	
Brännkyrka	—	16,100	15,000	3,500	31,100	
Östberga	Östberga	100	2,300	—	2,400	
Liseberg	Liseberg	900	400	400	1,300	
Norra Örby	Örby	2,100	2,200	1,300	4,300	
Södra Örby		{ 3,300	200	200	3,500	
Solberga	Solberga	700	6,200	200	6,900	
Solberga prästgård			{ 2,300	—	—	2,300
Älvsjö	Älvsjö (rest)	3,200	—	—	3,200	
Långbro	Långbro (rest)	4,200	200	200	4,400	
Långsjö	Långsjö	1,600	1,200	1,200	2,800	
Bandhagen	—	—	39,500	3,300	39,500	
Bandhagen	Örby (del av)	—	20,000	1,300	20,000	
Högdalen			{ —	8,500	1,000	8,500
Rågsved	Älvsjö (del av)	—	11,000	1,000	11,000	
Ormkärr			{ —	—	—	—
Liljeholmen	—	19,600	4,800	—	24,400	
Gröndal	Gröndal	7,600	1,400	—	9,000	
Aspudden	Aspudden	12,000	3,400	—	15,400	
Midsommarkransen	—	36,000	—	—	36,000	
Midsommarkransen	Midsommarkransen	16,200	—	—	16,200	
Södra Folkparken	Västberga	2,300	—	—	2,300	
Korpmossen			{ 5,600	—	—	5,600
Hägerstensåsen	Hägerstensåsen	11,900	—	—	11,900	

Hela »Odlaren-området»
tillhör Tallkrogen.
Del av Örby föreslagen
tillagd.

Södertörns vst. avses se-
nare bilda självst. adm.
stadsdel.

Inkl. del av Örby.
Inkl. del av Östberga o.
Örby väster om Hud-
dingevägen.

Inkl. del av Långbro.

Inkl. del av Herrängen.

Inkl. del av Liljeholmen.
Inkl. del av Nybohov.

Tabell 18 C (forts.).

Stadsdel Bostadsområde	Omfattar adm. stadsdel	Befolkning				A n m.
		1/11 1948	beräknat tillskott	därav i enfamiljshus	Summa	
Västertorp	—	1,800	18,900	1,100	20,700	En del överförd till Långsjö.
Västertorp	Västertorp	—	11,400	200	10,400	
Fruängen	Fruängen	—	7,000	400	7,000	
Herrängen	Herrängen	1,800	500	500	2,300	
Mälarhöjden	—	10,500	26,600	8,800	37,100	
Hägersten	Hägersten-Mälarhöjden ..	10,400	2,300	—	12,700	
Jakobsberg	} Jakobsberg Sätra + mindre del av Mälarhöjden	100	7,600	2,200	7,600	
Bredäng			7,300	2,600	7,400	
Sätra			9,400	4,000	9,400	
Div. spridd bebyggelse i Brännkyrka o. Enskede	—	900	300	300	1,200	
Totalt Brännkyrka och Enskede....	—	181,300	188,200	34,600	369,500	
Bromma trädgårdsstad ..	—	20,200	3,500	800	23,700	Inkl. Åkeshov sydost om Drottningholmsvägen. Delen nordväst om Drott- ningholmsvägen. Utom Johannesfred.
Äppelviken	Alvik	1,700	—	—	9,000	
	Äppelviken	2,400	—	—		
	Stora Mossen	1,600	—	—		
	Smedslätten	2,900	400	—		
Ålsten	Ålsten	4,200	—	—	10,300	
	Höglandet	1,600	—	—		
	Olofslund	700	—	—		
Nockebyhov	Nockeby	3,800	—	—	4,400	
	Nockebyhov	300	3,100	800		
Äkeshov	Äkeshov	1,000	—	—		
Centrala Bromma	—	40,200	7,000	—	43,200	
Traneberg	Traneberg	9,200	300	—	9,500	
Ulvunda	Ulvunda	3,400	—	—	5,800	
Ulvunda Industriområde	Ulvunda Industriområde	2,400	—	—		
Johannesfred	Ulvunda Industriområde (del av)	2,000	1,800	—	3 800	
Mariehäll	Mariehäll	2,800	900	—	3,700	
Riksby	Riksby	8,200	—	—	20,400	
	Åkeslund	5,000	—	—		
	Abrahamsberg	5,600	—	—		
	Åkeshov (norra delen) ..	1,600	—	—		
Ängby	—	11,800	10,400	2,700	22,200	
Södra Ängby	Södra Ängby	2,300	—	—	2,300	
Blackeberg	—	—	10,000	2,300	10,000	
Norra Ängby	Norra Ängby	5,100	400	400	5,500	
Bromma Kyrka	Bromma Kyrka	2,100	—	—	3,200	
Eneby	Eneby	1,100	—	—		
Bällsta	Bällsta	1,200	—	—	1,200	
Södra Spånga	—	—	46,000	12,900	46,000	
Råcksta	—	—	4,000	1,200	4,000	
Vällingby	—	—	20,000	6,000	20,000	
Grimsta	—	—	3,000	3,000	3,000	
Hässelby Gård	—	—	5,700	700	5,700	
Loviselund	—	—	13,300	2,000	13,300	
Gamla Spånga	—	15,100	20,400	—	35,500	
Bromsten	—	ca 2,700	4,200	—	6,900	
Solhem	—	ca 4,000	5,600	—	9,600	
Flysta	—	ca 4,000	1,300	—	5,300	
Vinsta	—	ca 1,000	800	—	1,800	
Lunda	—	ca 100	—	—	100	
Hässelby villastad	—	ca 3,000	8,500	—	11,500	
Diverse glesbebyggelse ..	—	300	—	—	300	
Totalt Bromma och Spånga (exkl. Essingeöarna)	—	87,300	83,300	24,600	170,600	
Totalt Södra och Västra ytterområdena	—	268,600	271,500	59,400	540,100	

samhetsanordningar samt deras förekomst i bostadsområden av olika art och storlek, kan man dock bilda sig en uppfattning om det önskvärda innehållet i olika centra.

I förortsområdet föreslås vissa centra utbildade så, att de i några avseenden kan betjäna en hel stadsdel. Avgörande för valet mellan olika möjligheter har bl. a. påverkats av och påverkat förläggningen av högre skolor. Sådana centra är i södra förorterna Johanneshov, Kärrtorp, Enskedefältet, Gubbängen, Farsta, Bandhagen, Älvsjö, Telefonplan i Midsommar-

kransen, Västertorp och Bredäng. I västra förorterna föreslås sådana centra utbildade vid Alvik, Brommaplan, Vällingby och Spånga station. En jämförelse mellan ovanstående uppräknade och tabell 18 C visar, att vissa stadsdelar kommer att sakna storcentra. Detta beror på att trafikförhållanden eller andra lokala omständigheter gjort det osannolikt, att ett sådant centrum skulle kunna utvecklas och existera. Inom dessa områden kommer man därför endast att ha något eller några centra av lokal karaktär.

- Bostadsområden
Dwelling areas
- Folkskolor
Primary and elementary schools
- ▲ Högre skolor
Secondary schools, highschools
- Centra
Centres
- + Kyrkor
Churches

Grundkartan godkänd för publicering i Rikets allmänna kartverk den 7/12 1930

Skala 1: 25000

Plansch XII

**FÖRSLAG TILL
GENERALPLAN FÖR STOCKHOLMS STAD**

Bostadsområden, skolor, centra och kyrkor i innerstaden
Dwelling areas, schools, centres and churches in the inner city

Plansch X
GENER
Bostadsö